

بررسی میزان استفاده متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودرویی ایران از کتابخانه‌های وابسته

فاطمه زندیان^{۱*}، ستاره کشمیری پور^۲، محمد حسن زاده^۳

مطالعات دانش‌شناسی

سال چهارم، شماره ۱۴، بهار ۹۷، ص ۳۳ تا ۵۶

تاریخ دریافت: ۹۶/۱۰/۱۵

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۲/۱۵

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی میزان استفاده متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودرویی ایران از کتابخانه‌های تخصصی این مراکز می‌باشد. در این راستا چگونگی برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی متخصصان و میزان رضایت آنها از کتابخانه‌های وابسته به سه مرکز اصلی تحقیق و توسعه صنعت خودرو، یعنی ایپکو، ان.پی.دی (ایران خودرو)، و سایپا بررسی شده است. این پژوهش به روش پیمایشی انجام گرفته است و جامعه‌ی مورد بررسی شامل کلیه متخصصان آن سه مرکز که در فرایندهای تحقیق و توسعه نقش دارند می‌باشد. کل جامعه مورد پژوهش ۸۵۵ نفر هستند که بر طبق جدول مورگان حجم نمونه برابر با ۲۶۵ نفر می‌باشد. از این تعداد پرسش‌نامه‌ی توزیع شده، ۱۷۸ عدد (۶۷/۱ درصد) عودت داده شد. بیشتر متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودرویی ایران (۵۲/۸ درصد) کمتر از یک ساعت در هفته از کتابخانه استفاده می‌کنند، و مهم‌ترین هدف آنها در استفاده از کتابخانه، افزایش معلومات تخصصی (۸۰/۸ درصد)، و روزآمد کردن اطلاعات (۴۷/۷ درصد) می‌باشد. همچنین، از نتایج به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که کاربردترین روش تأمین اطلاعات در میان متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودرو جستجو از طریق اینترنت (۹۶/۱ درصد)، و استفاده از کتابخانه محل کار (۶۶/۹ درصد) است. متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودرویی ایران برای برطرف کردن نیازهای اطلاعاتی خود بیشتر از کتاب لاتین (۱۱/۶ درصد)، مقاله لاتین (۱۱/۳ درصد)، و استانداردها (۹/۷ درصد) استفاده می‌کنند. میزان رضایت بیشتر متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودرویی ایران (۴۹/۴ درصد) از کتابخانه‌های وابسته متوسط است، و تا ۵۰ درصد متخصصان از کارکنان کتابخانه رضایت زیادی دارند. مهم‌ترین مشکلاتی که متخصصان در استفاده از کتابخانه با آن روبه‌رو هستند به ترتیب عبارتند از: کمبود تعداد منابع (۷۳/۶ درصد)، روزآمد نبودن منابع (۶۷/۴ درصد)، عدم آگاهی از وجود منابع (۵۵/۱ درصد)، و محدود بودن ساعت کار کتابخانه (۵۱/۷ درصد). نتایج نشان می‌دهد که بیشتر متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودرو بیشتر از منابع

۱. * استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس، zandian@modares.ac.ir

۲. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس، keshmiri@gmail.com

۳. دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس، hasanzadeh@modares.ac.ir

الکترونیکی استفاده می‌کنند و همچنین آن‌ها گاهی در استفاده از کتابخانه با مشکلاتی از قبیل کمبود تعداد منابع، روزآمد نبودن منابع، عدم آگاهی از وجود منابع، و محدود بودن ساعت کار کتابخانه روبه‌رو هستند. پرکاربردترین روش تأمین اطلاعات در میان متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودرو جستجو از طریق اینترنت است.

واژگان کلیدی: استفاده‌کنندگان، تحقیق و توسعه، صنعت خودرو، کتابخانه‌های تخصصی

مقدمه

اطلاعات عامل حیاتی برای هر سازمان محسوب می‌شود. هر سازمانی برای تحقق اهداف خود و رسیدن به موفقیت باید بتواند منابع مختلفی که در اختیار دارد را کنترل کند. این منابع در طیف وسیعی قرار می‌گیرند که شامل منابع اطلاعاتی، انسانی و ... باشد. مدیریت اطلاعات با هدف کنترل منابع اطلاعاتی صورت می‌گیرد. با توجه به ماهیت هر سازمان، محتوای منابع اطلاعاتی نیز متفاوت خواهد بود، بعنوان مثال، بیت و بایت در پایگاه‌های اطلاعاتی رایانه‌ای در سازمانهای محاسباتی، تصاویر در سازمانهای هنری، منابع چاپی و الکترونیکی در کتابخانه‌ها، یا حتی تکهای کوچک کاغذ در فایل‌های مدیران. یکی از پیش‌فرضهایی که در این رابطه باید به آن توجه شود اینست که چنانچه با عبارت "مدیریت اطلاعات" موافق باشیم، این پیش‌فرض را پذیرفته‌ایم که اطلاعات قابل مدیریت کردن (اداره کردن و کنترل) هستند. بدون در نظر گرفتن اینکه ماهیت منابع اطلاعاتی سازمان اساساً چه هستند، آنچه اهمیت دارد اینست که اطلاعات در هر شکل و قالبی، با هر محتوایی، و با هر منشائی نیاز به مدیریت دارد. کتابخانه عموماً منبع اصلی اطلاعات در هر سازمانی محسوب می‌شود. چه بسا بخش زیادی از اطلاعات غیر رسمی در کتابخانه حضور دارند. چراکه کتابخانه بعنوان واحدی که افراد سایر واحدها به آن مراجعه می‌کنند و محلی است که افراد سازمانها از قسمتهای مختلف و در سطوح مختلف در آنجا حضور خواهند داشت، جزء واحدهایی است که با اطلاعات غیر رسمی و البته سازمانی بیشتری در تماس است. بنابراین در کتابخانه توجه به مدیریت یا اداره این اطلاعات اهمیت بیشتری خواهد یافت. (صباعی نژاد، حیدری ۱۳۹۴)

کتابخانه‌های تخصصی همگام با انقلاب صنعتی به وجود آمدند. در بین انواع کتابخانه‌های مختلف، کتابخانه‌های مراکز تحقیق و توسعه، که از نوع کتابخانه‌های تخصصی هستند، به پژوهش اهمیت زیادی می‌دهند و یکی از وظایف اصلی این کتابخانه‌ها، گردآوری، سازماندهی و اشاعه‌ی منابع اطلاعاتی برای پژوهشگران می‌باشد تا بتوانند برای انجام پژوهش‌های خویش از این منابع بهره‌گیرند. به عبارت دیگر در مراکز تحقیق و توسعه کتابخانه به عنوان قلب آن مراکز عمل می‌کند (مرادی مقدم، ۱۳۸۶) در نتیجه کتابخانه‌های مراکز تحقیق و توسعه نقش بسیار مهمی در توسعه اقتصادی و صنعتی یک کشور می‌توانند ایفا کنند. در صورتی که این کتابخانه‌ها نتوانند از عهده‌ی وظایف خود به خوبی برآیند فرایند تحقیق و توسعه که رسالت اصلی این مراکز است دچار مشکل خواهد شد.

در ایران، صنعت خودرو از جمله اولین و مهمترین صنایع غیر نفتی بوده است که وارد کشور شد و برنامه‌ریزی‌ها و سرمایه‌گذاری‌های کلانی در مورد آن انجام گرفته است. به همین دلیل این صنعت همواره با اهمیت و مورد توجه مدیران ارشد و سیاستگذاران بوده است. همچنین این صنعت به لحاظ ویژگی‌هایی همچون سطح بالای اشتغال‌زایی، میزان نقدینگی و سرمایه در گردش حجیم، وجود صنایع جنبی گسترده، وجود بازار گسترده و نهایتاً فناوری سطح بالای آن اهمیت ویژه‌ای جهت توسعه فناورانه‌ی صنعت کشور دارد (ملائی، ۱۳۷۳). در حال حاضر صنایع خودروی ایران برای بهبود کمی و کیفی محصولات و خدماتشان مراکز تحقیق و توسعه ایجاد کرده‌اند. متخصصان، پژوهشگران، و نخبگان صنعت خودروی ایران در این مراکز مشغول فعالیت هستند که طبیعتاً نیازهای اطلاعاتی متعدد و متنوعی دارند. در این مراکز کتابخانه‌هایی ایجاد شده است که باید پاسخگوی نیازهای اطلاعاتی متخصصان این مراکز باشند. هیچ مرکز تحقیقاتی و اجرایی بدون برخورداری از یک کتابخانه مجهز با منابع کافی و روزآمد، و کتابداران توانا قادر به ادامه‌ی پژوهش یا انجام درست امور خود نمی‌باشد. اما، متأسفانه به نظر می‌رسد در این مراکز توجه کافی به کتابخانه‌ها صورت نگرفته است و این کتابخانه‌ها آن طور که انتظار می‌رود پاسخگوی نیازهای اطلاعاتی متخصصان نیستند. به نظر می‌رسد متخصصان به دلیل عدم تأمین اطلاعات مورد نیازشان از طریق کتابخانه، از کتابخانه فاصله گرفته‌اند و نیازهای اطلاعاتی خود را به

روش‌های دیگری، از جمله اینترنت، برطرف می‌کنند. در این پژوهش میزان استفاده‌ی متخصصان از کتابخانه‌های این مراکز مورد بررسی قرار خواهد گرفت تا مشخص شود عملکرد این کتابخانه‌ها در پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی کاربرانشان چگونه بوده است. همچنین روش‌های کسب اطلاعات توسط متخصصان و میزان رضایت آنها از کتابخانه بررسی خواهد شد.

افراشته‌فرد (۱۳۸۴) پژوهشی با عنوان «بررسی خدمات اطلاع‌رسانی در مراکز اطلاع‌رسانی و کنترل مدارک شرکت ایران‌خودرو و کتابخانه ساپکو از دیدگاه کارشناسان این شرکت‌ها» انجام داده است. نتایج پژوهش نشانگر آن است که بیش از نیمی از کارشناسان ایران‌خودرو و ساپکو کمتر از یک ساعت در هفته به کتابخانه مراجعه می‌کنند و یا از سایت داخلی کتابخانه استفاده می‌کنند.

ملکی و شعبانی (۱۳۸۵) پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت موجود کتابخانه‌های تخصصی استان اصفهان و ارائه راهکارهای مناسب» انجام داده‌اند. روش پژوهش پیمایشی توصیفی بوده است. در این پژوهش فقط وضعیت موجود توصیف شده است و پیشنهاداتی جهت بهبود وضعیت فعلی ارائه شده است.

رنجبری (۱۳۸۶) پژوهشی با عنوان «ارزشیابی شاخص‌های عملکرد کتابخانه تخصصی مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان مرکزی بر اساس استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران» انجام داده است. در این پژوهش شاخص‌های عملکرد کتابخانه تخصصی مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان مرکزی مورد بررسی و ارزشیابی قرار گرفته است.

بنی‌اقبال، علی‌کرمی (۱۳۹۰) در پژوهشی به ارزیابی وضعیت کتابخانه‌های صنعت نفت استان تهران در مقایسه با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران می‌پردازد. در پایان پس از بررسی وضعیت استانداردهای ۸ گانه کتابخانه‌های تخصصی ایران در کتابخانه‌های صنعت نفت استان تهران، مشاهده شد که ۷ استاندارد اول یعنی استانداردهای اهداف و وظایف، سازمان و مدیریت، نیروی انسانی، مجموعه، سازماندهی، خدمات و ساختمان و تجهیزات در کتابخانه‌های مورد مطالعه مراعات می‌شوند و تنها در مورد استاندارد بودجه نمی‌توان اظهار

نظر قطعی کرد. بنابراین می‌توان گفت استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران در کتابخانه‌های صنعت نفت استان تهران مراعات می‌شود، گرچه میزان رعایت شاخص‌ها متفاوت است.

خادمی زاده، خادمی زاده، محمودی (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی وضعیت کتابخانه‌های تخصصی وابسته به سازمان‌های دولتی منتخب شهر مشهد و مقایسه آنها با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران پرداختند. از میان جامعه پژوهش، کتابخانه «شرکت مهندسی مشاور طوس آب» و کتابخانه «سازمان صنعت و معدن و تجارت» به ترتیب بیشترین و کمترین درصد رعایت استانداردها را به خود اختصاص داده‌اند. در مجموع مشاهده شد که ۵ استاندارد یعنی اهداف و وظایف، سازمان و مدیریت، مجموعه، خدمات و ساختمان و تجهیزات در کتابخانه‌های مورد مطالعه مراعات می‌شوند و تنها استانداردهای نیروی انسانی و سازماندهی مراعات نشده است. در مورد بودجه نیز نمی‌توان اظهار نظر قطعی کرد.

بیگدلی^۱ (۲۰۰۷) پژوهشی با عنوان «نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی مهندسان ایرانی: تجربه یک شرکت کشاورزی صنعتی» انجام داده است. در پایان پژوهش مهمترین مشکلات و موانع در استفاده از کتابخانه طولانی بودن ساعت کار، کمبود وقت، و فاصله زیاد بین محل کار و کتابخانه عنوان شده است.

دو پریز^۲ (۲۰۰۸) پژوهشی با عنوان «نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی مهندسان مشاور: یک تحقیق کیفی» انجام داده است. طبق نتایج این پژوهش عوامل مؤثر بر نیازهای اطلاعاتی مهندسان مشاور عبارتند از: ویژگی‌های شخصیتی آنها، وظایف و مسئولیت‌های متفاوت در مراحل مختلف اجرای طرح. همچنین نتایج پژوهش حاکی از تأثیر عواملی چون سن، جنسیت، و موقعیت جغرافیایی بر نیاز اطلاعاتی مهندسان مشاور نیست.

الانصاری^۳ (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در کتابخانه انجام داد. وی در این مطالعه نشان داد که اکثر کتابخانه‌های تخصصی کویت از

1. Bigdeli
2. Du Preez
3. Al-Ansari, Husain

فناوری اطلاعات و ارتباطات برای ارائه خدمات خود استفاده نمی‌کنند و کتابخانه‌ها هنوز از روش سنتی و دستی به ارائه خدمات استفاده می‌کنند. وی عنوان کرد که موانع عدم استفاده از فناوری اطلاعات در کتابخانه‌ها کمبود پرسنل و عدم آموزش‌های لازم در نحوه چگونگی استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی اغلب کتابخانه‌های تخصصی کویت می‌باشد.

اسفندیاری مقدم و همکاران (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان وضعیت فناوری اطلاعات در کتابخانه‌های بیمارستانی ایران: مطالعه مقایسه‌ای نگرش مدیران نشان دادند که ۱۲.۵ درصد از کتابخانه‌های بیمارستانی دانشگاه تهران، ۱۵.۶ درصد از کتابخانه‌های بیمارستانی دانشگاه ایران و ۲۵ درصد از مدیران کتابخانه‌های دانشگاه شهید بهشتی در حد متوسط در مورد کاربرد و توسعه فناوری اطلاعات و ابزارهای آن و ۹۳.۷ درصد از مدیران هر سه کتابخانه‌ی بیمارستانی به استفاده از فناوری اطلاعات ضرورتی بالاتر از حد متوسط و زیاد قائل شده‌اند. مدیران معتقد بودند که بیشترین مزیت فناوری اطلاعات مربوط به کاهش تلاش‌های انسانی (۵۹.۴ درصد) است و ۱۰۰ درصد از مدیران، نیازمند ارتقاء مهارت‌های خود در موضوعات مختلف فناوری اطلاعات بودند.

موری^۱ (۲۰۱۶) در پژوهشی تحت عنوان پیش‌بینی آینده‌ی کتابخانه‌های تخصصی به این نتیجه رسید که کتابخانه‌های تخصصی در یک سیستم پویایی متشکل از اطلاعات، کتابخانه، سازمان‌های خود و نیروی کار موجود در آن‌ها هستند. کتابداران باید از روند تحول همه این جنبه‌ها آگاهی داشته باشند. دنیای کتابخانه‌های تخصصی تغییر می‌کند و چالش‌ها و فرصت‌هایی را برای کتابداران ایجاد می‌کند ولی با وجود این فرصت‌ها و چالش‌ها متخصصان اطلاعات همچنان در این چرخه باقی مانده و جایگاه خود را از دست نخواهند داد، چه در یک کتابخانه فیزیکی سنتی و معمولی و چه کتابخانه‌های جدید با فناوری‌های پیشرفته.

بررسی پیشینه‌ها بیانگر آن است که تا کنون پژوهش‌های بسیاری به بررسی استفاده‌کنندگان از ابعاد مختلف در داخل و خارج از ایران انجام شده است. برخی از این

پژوهش‌ها به بررسی نیروهای متخصص و استفاده‌کنندگان کتابخانه‌های تخصصی پرداخته‌اند. مانند کتابخانه‌های تخصصی کشاورزی، مسکن، مخابرات، نفت، و... از این بین چند پژوهش محدود تا کنون در زمینه‌ی بررسی کتابخانه‌های تخصصی بخش‌های مختلف صنعت خودرو و استفاده‌کنندگان آن‌ها انجام شده است. اما تا کنون استفاده‌کنندگان کتابخانه‌های مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران مورد بررسی قرار نگرفته‌اند. با توجه به نقش و اهمیت تحقیق و توسعه در پویایی صنعت و اقتصاد کشور، و با توجه به جایگاه صنعت خودرو به عنوان یک صنعت مادر، جای چنین بررسی‌هایی خالی به نظر می‌رسد. لذا این پژوهش به شناسایی میزان استفاده‌ی متخصصان مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران از کتابخانه‌های وابسته می‌پردازد.

پرسش‌های پژوهش در ادامه بیان شده است:

۱. متخصصان مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران چگونه و با استفاده از چه روش‌هایی به اطلاعات مورد نیاز خود دست می‌یابند؟
۲. هدف متخصصان مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران از استفاده از کتابخانه‌های وابسته چیست؟
۳. متخصصان مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران در دستیابی به اطلاعات مورد نیاز خود با چه مشکلاتی مواجه هستند؟
۴. میزان استفاده‌ی متخصصان مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران از منابع چاپی و الکترونیکی موجود در کتابخانه‌های وابسته چقدر است؟
۵. متخصصان مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران از کدام گروه از منابع اطلاعاتی (کتاب‌ها، مقالات و ...) بیشتر استفاده می‌کنند؟
۶. منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه‌های مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران تا چه میزان نیازهای اطلاعاتی متخصصان را برآورده می‌کند؟
۷. میزان رضایت متخصصان مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران از استفاده از کتابخانه‌های وابسته چقدر است؟

روش

در این پژوهش با پیمایش نظرات متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران، به شناسایی میزان استفاده‌ی آنها از کتابخانه و چگونگی آن پرداخته شده است. این پیمایش با هدف چگونگی برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی متخصصان این مراکز و میزان رضایت آنها از کتابخانه‌های وابسته انجام شده است.

جامعه‌ی این پژوهش شامل کلیه متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران که در فرایندهای تحقیق و توسعه نقش دارند می‌باشد. در حال حاضر در ایران سه مرکز تحقیق و توسعه در زمینه صنعت خودرو به فعالیت می‌پردازند که عبارتند از: شرکت تحقیق، طراحی و تولید موتور ایران خودرو (ایپکو)، مرکز طراحی و توسعه محصولات جدید ایران خودرو (ان.پی.دی)، و مرکز تحقیقات و نوآوری سایپا.

تعداد متخصصان شاغل در ایپکو ۲۲۱ نفر، ان.پی.دی ۴۵۴ نفر، و سایپا ۱۸۰ نفر می‌باشد. بنابراین کل جامعه مورد پژوهش ۸۵۵ نفر هستند.

برای انتخاب نمونه مورد نظر از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شده است. کل جامعه مورد پژوهش ۸۵۵ نفر هستند که بر طبق جدول مورگان حجم نمونه برابر است با ۲۶۵ نفر. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه‌ی محقق ساخته استفاده شد که برای سنجش روایی، پرسشنامه به ۱۰ نفر از متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ارائه شد و بر اساس نظرات این افراد تغییراتی در پرسشنامه اعمال شد.

برای سنجش پایایی پرسشنامه نیز ابتدا در میان گروه کوچکی از جامعه (۱۵ نفر) توزیع شد و پس از جمع‌آوری، ضریب آلفای کرونباخ آن محاسبه گردید. به دلیل تفاوت میان پرسش‌های پرسشنامه، این پرسش‌ها به سه دسته (سه گویه‌ی کلی) تقسیم شدند. یک دسته سؤال مربوط به میزان رضایت متخصصان از اجزای خدمات کتابخانه است که ضریب آلفای کرونباخ آن ۰.۷۸۳ محاسبه شد. دسته دوم سؤال مربوط به مشکلات متخصصان در استفاده از کتابخانه است که ضریب آلفای کرونباخ آن ۰.۷۴۸ محاسبه شد. سایر پرسش‌های پرسشنامه نیز در دسته سوم قرار گرفتند و ضریب آلفای کرونباخ آن‌ها ۰.۷۶۹ می‌باشد.

جدول ۱. توزیع فراوانی پرسشنامه‌های توزیع شده و جمع‌آوری شده

مراکز تحقیق و توسعه	فراوانی متخصصان	فراوانی پرسشنامه‌های توزیع شده	فراوانی پرسشنامه‌های جمع‌آوری شده	درصد پرسشنامه‌های جمع‌آوری شده
ایپکو	۲۲۱	۷۰	۵۶	۸۰٪
ان.بی.دی	۴۵۴	۱۴۰	۸۵	۶۰/۷٪
سایپا	۱۸۰	۵۵	۳۷	۶۷/۲٪
جمع	۸۵۵	۲۶۵	۱۷۸	۶۷/۱٪

پرسش اول - متخصصان مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران چگونه و با استفاده

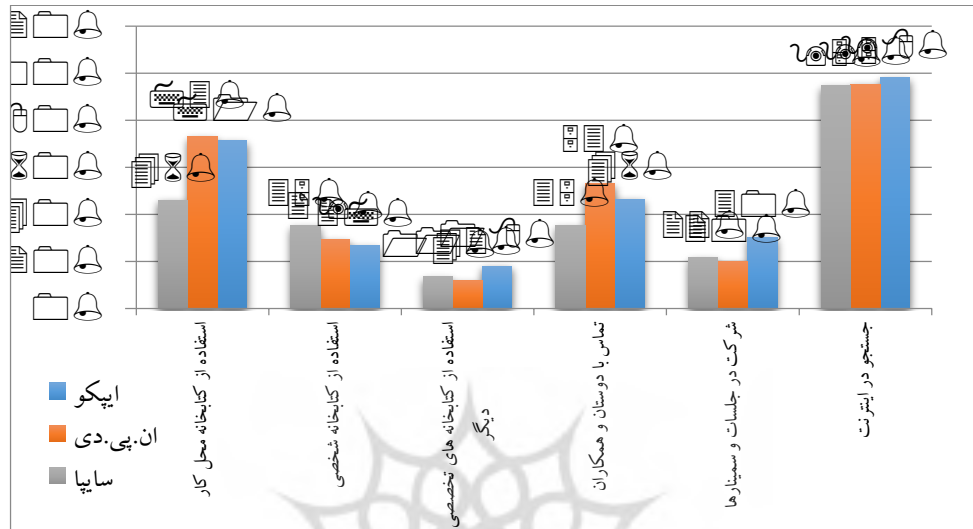
از چه روش‌هایی به اطلاعات مورد نیاز خود دست می‌یابند؟

متخصصان از روش‌های گوناگونی برای تأمین اطلاعات مورد نیاز خود استفاده می‌کنند. هدف از طرح این سؤال، تعیین پرکاربردترین روش تأمین اطلاعات در میان متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران بوده است. نمودار ۱ نشان‌دهنده‌ی میزان استفاده از هر روش توسط متخصصان این مراکز برای تأمین اطلاعات مورد نیاز است^۱. همان‌طور که در نمودار ۱ نمایش داده شده است، پرکاربردترین روش برای تأمین اطلاعات مورد نیاز متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران جستجو در اینترنت است. استفاده از کتابخانه محل کار، و تماس با دوستان و همکاران، به ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم قرار می‌گیرند.

این نتایج نشان می‌دهد که امروزه کاربرد اینترنت آنقدر وسعت یافته است که اکثر متخصصان برای تأمین اطلاعات مورد نیاز خود از آن استفاده می‌کنند. اما در عین حال برای متخصصان، کتابخانه نیز همچنان پرکاربرد است و آنها برای تأمین اطلاعات مورد نیاز خود از آن نیز استفاده زیادی می‌کنند. همچنین استفاده از کتابخانه‌های تخصصی دیگر، کم‌کاربردترین روش تأمین اطلاعات در میان متخصصان مراکز تحقیق و توسعه بوده است. این امر می‌تواند به این دلیل باشد که عموماً رابطه‌ی بین کتابخانه‌ای در ایران ضعیف است، و این کتابخانه‌ها نیز ارتباط بین

۱. متخصصان می‌توانستند بیش از یک گزینه را انتخاب کنند.

کتابخانه‌ای رسمی و تعریف شده‌ای ندارند. بلکه بیشتر از روابط شخصی و ارتباطات دوستانه با کتابداران کتابخانه‌های دیگر، استفاده می‌کنند.

نمودار ۱. روش‌های تأمین اطلاعات به تفکیک مراکز تحقیق و توسعه

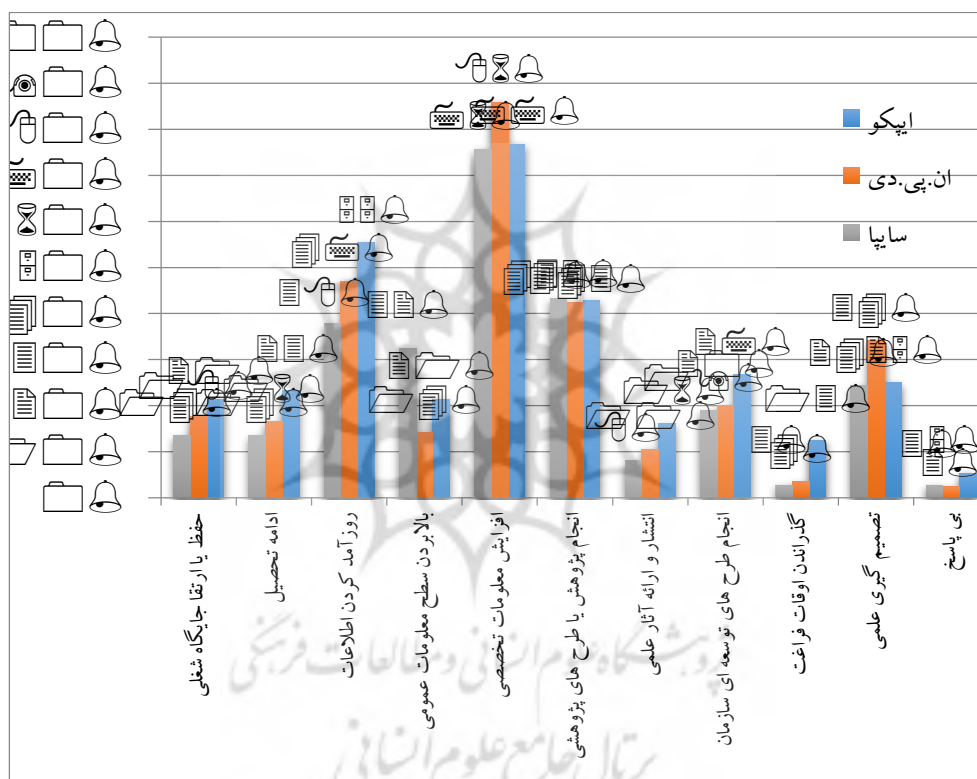
پرسش دوم - هدف متخصصان مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران از استفاده از کتابخانه‌های وابسته چیست؟

متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران با اهداف گوناگونی از کتابخانه استفاده می‌کنند. هدف از طرح این پرسش تعیین مهمترین اهداف متخصصان در استفاده از کتابخانه بوده است. کسب اطلاع از اهداف و انگیزه‌های متخصصان در استفاده از کتابخانه، می‌تواند به کتابداران در مجموعه‌سازی کمک کند.

نتایج این بررسی، به منظور مقایسه بهتر، به تفکیک مراکز تحقیق و توسعه در نمودار ۲ نمایش داده شده است. مهم‌ترین هدف متخصصان هر سه مرکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران از استفاده از کتابخانه، افزایش معلومات تخصصی (۸۰.۸ درصد) بوده است.^۱ روزآمد کردن اطلاعات (۴۷.۷ درصد) و انجام پژوهش یا طرح‌های پژوهشی (۴۲.۶ درصد) به ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفتند.

۱. متخصصان می‌توانستند بیش از یک گزینه را انتخاب کنند.

از میان اهداف گوناگون، گذراندن اوقات فراغت، و انتشار و ارائه آثار علمی در رتبه‌های آخر قرار گرفته‌اند. احتمالاً به دلیل آن که کتابخانه‌های مراکز تحقیق و توسعه، از نوع کتابخانه‌های تخصصی هستند، متخصصان کمتر با هدف گذراندن اوقات فراغت به این کتابخانه‌ها مراجعه می‌کنند. همچنین باید به این نکته توجه داشت که در کل سرانه مطالعه در ایران پایین است. همچنین متخصصان این مراکز بیشتر به انجام کارهای فنی و عملیاتی تمایل دارند، و کمتر به انتشار آثار علمی مبادرت می‌ورزند.

نمودار ۲. هدف متخصصان از استفاده از کتابخانه به تفکیک مراکز تحقیق و توسعه

پرسش اساسی سوم - متخصصان مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران در دستیابی به اطلاعات مورد نیاز خود با چه مشکلاتی مواجه هستند؟

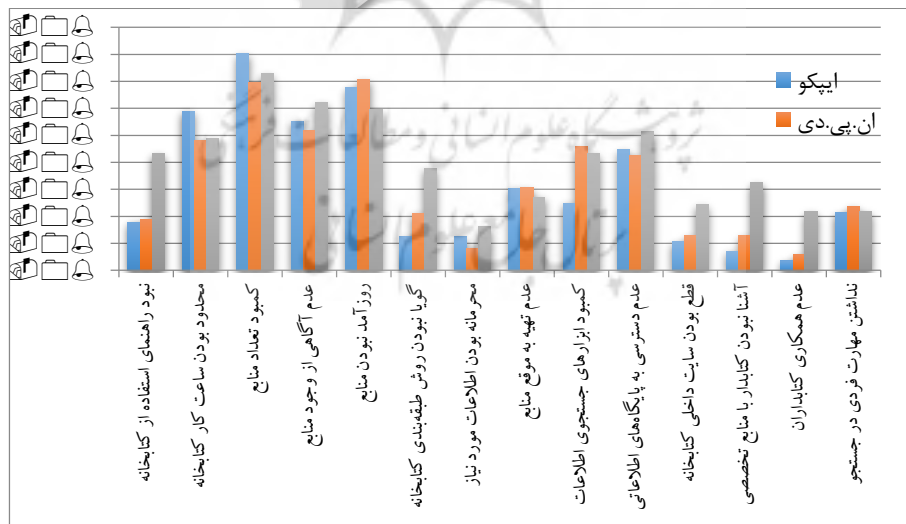
این سؤال به منظور تعیین میزان مشکلات متخصصان در استفاده از کتابخانه طرح شده است. نتایج آن در نمودار ۳ نشان داده شده است. از میان مشکلات گوناگون متخصصان،

کمبود تعداد منابع با ۷۳.۶ درصد بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است. بعد از آن روزآمد نبودن منابع (۶۷.۴ درصد)، عدم آگاهی از وجود منابع (۵۵.۱ درصد)، و محدود بودن ساعت کار کتابخانه (۵۱.۷ درصد) به ترتیب در جایگاه دوم، سوم، و چهارم قرار گرفته‌اند.

اما میان مشکلات متخصصان سه مرکز تحقیق و توسعه تفاوت‌هایی وجود دارد. بیشترین مشکل متخصصان اپیکو در استفاده از کتابخانه، کمبود تعداد منابع است. دومین مشکل متخصصان اپیکو روزآمد نبودن منابع، و سومین مشکل آنها در استفاده از کتابخانه محدود بودن ساعت کار کتابخانه می‌باشد. متأسفانه ساعت کار کتابخانه اپیکو مدتی است که به ۳ ساعت در روز کاهش یافته است.

بیشتر متخصصان. پی.دی، بیشترین مشکل در استفاده از کتابخانه را روزآمد نبودن منابع عنوان کرده‌اند. همچنین کمبود تعداد منابع، و عدم آگاهی از وجود منابع، به ترتیب مشکلات دوم و سوم متخصصان. پی.دی می‌باشند.

بیشتر متخصصان سایپا، کمبود تعداد منابع را بیشترین مشکل در استفاده از کتابخانه ارزیابی کرده‌اند. عدم آگاهی از وجود منابع، و روزآمد نبودن منابع، به ترتیب دومین و سومین مشکل متخصصان سایپا در استفاده از کتابخانه هستند.

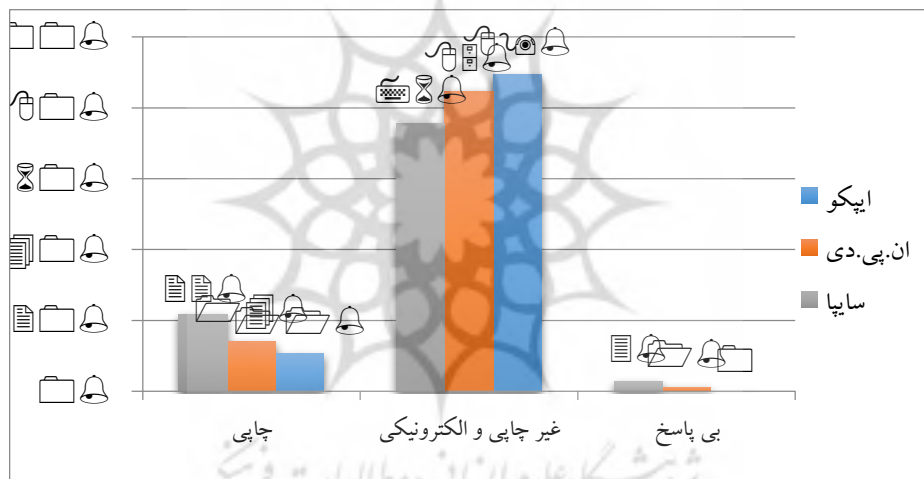

نمودار ۳. مشکلات متخصصان در استفاده از کتابخانه

پرسش چهارم - متخصصان مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران برای تأمین نیازهای اطلاعاتی خود بیشتر از منابع چاپی استفاده می‌کنند یا الکترونیکی؟

این سؤال به منظور تعیین شکل منابع اطلاعاتی مورد استفاده متخصصان طرح شده است. نتایج این بررسی می‌تواند در زمینه مجموعه‌سازی و خط مشی‌گذاری، برای کتابداران این کتابخانه‌ها راهگشا باشد. نتایج این پرسش به منظور مقایسه بهتر، به تفکیک مراکز تحقیق و توسعه در نمودار ۴ نشان داده شده است.

همان‌طور که در نمودار نمایش داده شده است، متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران، بیشتر از منابع غیرچاپی و الکترونیکی (۸۴.۲ درصد) برای تأمین نیازهای اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند.

نمودار ۴. شکل منابع اطلاعاتی به تفکیک مراکز تحقیق و توسعه

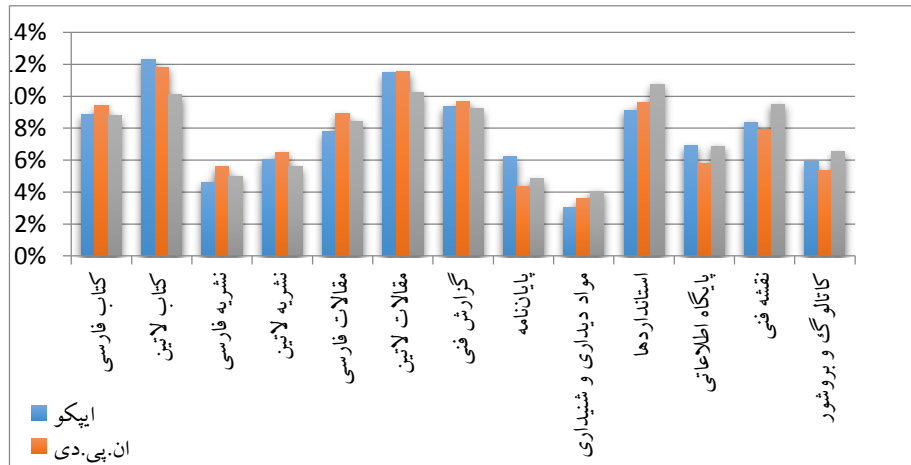
پرسش پنجم - متخصصان مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران از کدام گروه از منابع اطلاعاتی اعم از کتاب، مقاله و ... بیشتر استفاده می‌کنند؟

یکی از مهمترین پرسش‌های مطرح در این پژوهش میزان استفاده متخصصان از انواع مختلف منابع اطلاعاتی می‌باشد. پرسش به گونه‌ای طرح شده است که متخصصان میزان استفاده از منابع مختلف را با اختصاص دادن یک عدد مشخص می‌نمایند. عدد تخصیص داده شده به هر منبع رتبه و اولویت استفاده از آن منبع نزد متخصص را نشان می‌دهد. ترکیب

سیزده نوع منبع اطلاعاتی و اختصاص اولویت یک تا سیزده به هر منبع، موجب می‌شود که توصیف پاسخ‌های این پرسش به شکلی خاص ارائه گردد. سیزده جدول و سیزده نمودار در پیوست ۵ ارائه شده است که هر جفت جدول و نمودار نمایش‌گر میزان استفاده از یک منبع اطلاعاتی می‌باشد. این نمودارها و جداول دو کاربرد مهم دارند: اول این که می‌توان مشخص کرد که در یک مرکز تحقیق و توسعه‌ی مشخص، یک منبع خاص (مانند کتاب فارسی) به ترتیب اولویت در استفاده‌ی بیشتر، چندمین مقام را دارد. دوم این که بر اساس این نمودارها و جداول می‌توان مقایسه‌ای میان اولویت (میزان استفاده از) یک منبع خاص در بین متخصصان مراکز مختلف تحقیق و توسعه انجام داد.

از آن جا که هر یک از متخصصان میزان استفاده از منابع مختلف را با اعداد یک تا سیزده به گونه‌ای مشخص نموده است که منبع با بیشترین استفاده رتبه اول و منبع با کمترین استفاده رتبه سیزدهم را خواهد داشت، می‌توان با اختصاص یک ضریب وزنی به هر انتخاب متخصصان میزان استفاده از هر منبع اطلاعاتی در کل را به دست آورد. برای این منظور ضریب وزنی اولویت اول را برابر ۱۳ و ضریب وزنی اولویت سیزدهم را برابر ۱ قرار می‌دهیم. به این ترتیب با جمع کردن تمام حاصل ضرب‌ها می‌توان میزان وزنی استفاده از هر منبع توسط افراد را مشخص نمود. در پیوست ۵ نمونه‌ای از این محاسبه برای منبع کتاب فارسی انجام و نشان داده شده است.

با تقسیم کردن میزان وزنی به دست آمده برای هر منبع بر مجموع کل حاصل ضرب‌های همان مرکز، می‌توان درصد وزنی استفاده از هر منبع را محاسبه کرد. بدین ترتیب می‌توان مقایسه‌ای کلی و جامع میان میزان استفاده منابع مختلف در شرکت‌های مختلف انجام داد. نتیجه‌ی این محاسبات در نمودار ۵ نشان داده شده است. نمودار ۵ می‌تواند تصویری جامع از میزان استفاده از هر منبع ارائه دهد. همان‌طور که مشخص است در هر سه مرکز، کتاب لاتین بیشترین میزان وزنی استفاده و مواد دیداری و شنیداری کمترین میزان را داشته است. همچنین مقالات لاتین، استانداردها، نقشه‌های فنی، و کتاب فارسی دارای میزان وزنی استفاده‌ای بیشتر از سایر منابع بوده‌اند.

نمودار ۵. میزان وزنی استفاده از منابع مختلف اطلاعاتی

پرسش ششم - منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه‌های مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران تا چه میزان نیازهای اطلاعاتی متخصصان را برآورده می‌کند؟

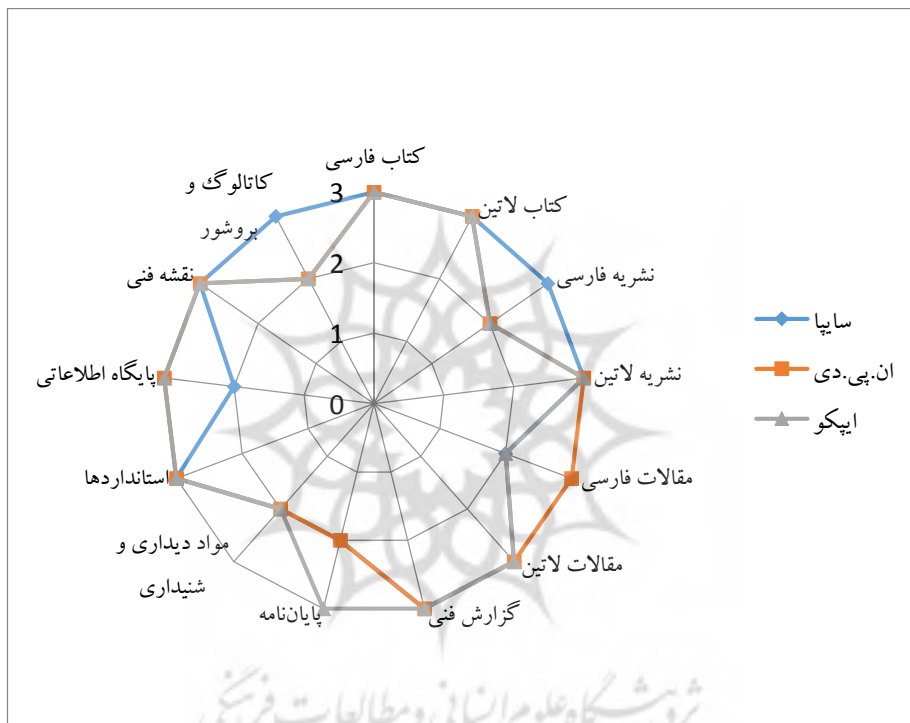
هدف از طرح این سؤال دریافتن این نکته بوده است که متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران تا چه حد منابع گوناگون کتابخانه را برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود کافی می‌دانند. برای این منظور از متخصصان خواسته شده است که میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی خود توسط هر منبع موجود در کتابخانه را مشخص کنند. این میزان در بازه‌ی ۵ تایی تعیین شده است که در آن ۱ نشان‌دهنده‌ی خیلی کم، و ۵ نشان‌دهنده‌ی خیلی زیاد بوده است.

نتایج نشان می‌دهد که تا ۵۰ درصد متخصصان کتاب‌های فارسی و لاتین، نشریات لاتین، مقالات فارسی و لاتین، گزارش‌های فنی، استانداردها، پایگاه‌های اطلاعاتی، و نقشه‌های فنی موجود در کتابخانه را برای برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی خود متوسط می‌دانند. همچنین تا ۵۰ درصد متخصصان نشریات فارسی، پایان‌نامه‌ها و مواد دیداری و شنیداری، و کاتالوگ‌ها و بروشورهای موجود در کتابخانه را کم دانسته‌اند.

نمودار ۶ به منظور نمایش بهتر تفاوت میان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران در زمینه برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی متخصصان رسم شده است. همان‌طور که در نمودار

۶ نشان داده شده است میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی متخصصان ایپکو با کمک پایان‌نامه‌ها از دیگر مراکز بیشتر است. اما میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی متخصصان. پی.دی با استفاده از مقالات فارسی از دیگر مراکز بیشتر است. همچنین میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی متخصصان سایپا با استفاده از نشریات فارسی و کاتالوگ‌ها و بروشورها از دیگر مراکز بیشتر است، اما در مورد پایگاه‌های اطلاعاتی از دیگر مراکز کمتر است.

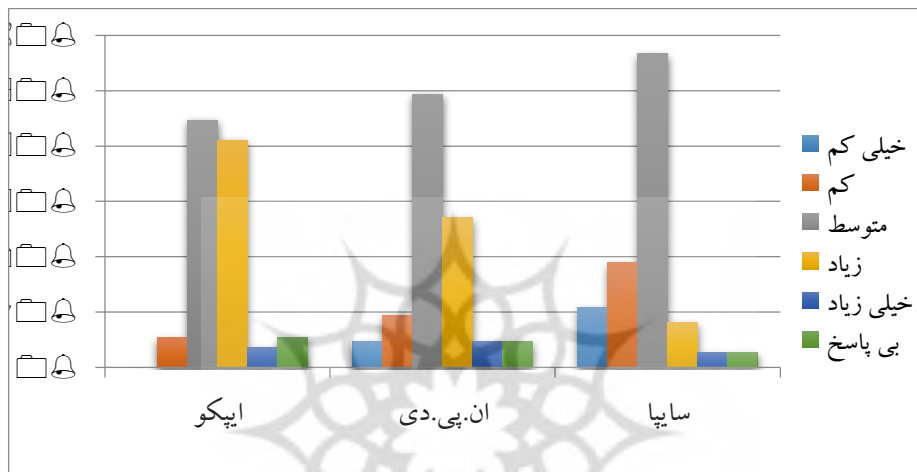
نمودار ۶. میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی متخصصان به تفکیک مراکز

پرسش هفتم - میزان رضایت متخصصان مراکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران از استفاده از کتابخانه‌های وابسته چقدر است؟

به منظور تعیین میزان رضایت متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران از کتابخانه‌های وابسته دو پرسش در پرسشنامه در نظر گرفته شده است. یک پرسش برای تعیین میزان رضایت متخصصان از کتابخانه، و یک پرسش برای تعیین میزان رضایت از

اجزای کتابخانه (تنوع موضوعات منابع، روزآمد بودن، کامل بودن مجموعه، زبان منابع، تجهیزات کتابخانه، و کارمندان).

نتایج این بررسی در نمودار ۷ نمایش داده شده است. همان طور که در نمودار نیز مشخص است، میزان رضایت بیشتر متخصصان هر سه مرکز تحقیق و توسعه‌ی صنعت خودروی ایران از کتابخانه‌های وابسته متوسط است.

نمودار ۷. میزان رضایت متخصصان از کتابخانه

نمودار ۷ نشان‌دهنده‌ی میزان رضایت متخصصان مراکز تحقیق و توسعه از اجزای کتابخانه است. تا ۵۰ درصد متخصصان از تنوع موضوعات منابع، روزآمد بودن، کامل بودن مجموعه، زبان منابع، و تجهیزات کتابخانه به میزان متوسط رضایت دارند. در حالی که، تا ۵۰ درصد متخصصان از کارمندان کتابخانه به میزان زیاد رضایت دارند.

نتایج تفکیک شده میزان رضایت متخصصان مراکز تحقیق و توسعه نیز نشان می‌دهد که تا ۵۰ درصد متخصصان ایکو و ان.پی.دی نیز از تنوع موضوعات منابع، روزآمد بودن، کامل بودن مجموعه، زبان منابع، و تجهیزات کتابخانه به میزان متوسط رضایت دارند، و از کارمندان کتابخانه رضایت زیادی دارند. اما تا ۵۰ درصد متخصصان سایا از تنوع موضوعات منابع، زبان منابع، تجهیزات، و کارمندان کتابخانه به طور متوسط رضایت دارند، و از روزآمد بودن منابع و کامل بودن مجموعه رضایت کمی دارند.

همان‌طور که در نمودار ۷ نشان داده شده است میزان رضایت متخصصان اپیکو و ان.پی.دی از کتابخانه‌های وابسته تقریباً یکسان است، اما میزان رضایت متخصصان سایپا در زمینه‌های روزآمد بودن منابع، کامل بودن مجموعه، و کارمندان، از سایر مراکز کمتر است.

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که در بالا بیان شد بیشتر متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران کمتر از یک ساعت در هفته از کتابخانه استفاده می‌کنند. افزاینده فرد (۱۳۸۴) هم به این نتیجه رسیده است که کارشناسان ایران خودرو و ساپکو کمتر از یک ساعت در هفته از کتابخانه استفاده می‌کنند.

بیشتر متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران با هدف افزایش معلومات تخصصی، و روزآمد کردن اطلاعات از کتابخانه استفاده می‌کنند. در پژوهش افزاینده فرد (۱۳۸۴) نیز انگیزه کارشناسان در استفاده از کتابخانه افزایش معلومات تخصصی دانسته شده است. بیگدلی (۲۰۰۷) در پژوهش خود مهمترین انگیزه‌های استفاده متخصصان از اطلاعات را توسعه دانش و مهارت، توانایی به کارگیری فناوری‌های جدید، و روزآمد کردن تخصص بیان کرده است.

نتایج نشان می‌دهد که بیشتر متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودرو بیشتر از منابع الکترونیکی استفاده می‌کنند.

در این پژوهش همچنین به اولویت متخصصان در استفاده از انواع منابع اطلاعاتی پرداخته شده است. اکثر متخصصان اپیکو کتاب فارسی را به عنوان اولین و ششمین اولویت (به طور مساوی) انتخاب کرده‌اند. متخصصان ان.پی.دی اکثراً کتاب فارسی را به عنوان دومین منبع که بیشترین استفاده را دارد مشخص نموده‌اند. همچنین بیشتر متخصصان سایپا این منبع را به عنوان چهارمین منبعی که بیشترین استفاده را دارد، معرفی کرده‌اند. اکثر متخصصان اپیکو و ان.پی.دی کتاب لاتین را به عنوان منبع اطلاعاتی‌ای که بیشترین استفاده را داشته و در اولویت اول برای آن‌ها قرار دارد انتخاب کرده‌اند. در مقابل اکثر متخصصان سایپا این منبع را به عنوان دومین منبع اطلاعاتی پرکاربرد انتخاب نموده‌اند.

اکثر متخصصان این مراکز به پرسش در مورد اولویت استفاده از نشریه فارسی و لاتین پاسخ نداده‌اند. این نتیجه می‌تواند به این دلیل باشد که با پیدایش و رشد پایگاه‌های اطلاعاتی تخصصی نشریات فارسی و لاتین به شکل مکتوب جایگاه سابق خود را در میان منابع اطلاعاتی متخصصان از دست داده‌اند و میزان استفاده از آنها کاهش پیدا کرده است. در توضیح این رویکرد می‌توان گفت که احتمالاً نشریات به صورت مکتوب نمی‌تواند نیاز کاربران را به درستی تأمین نموده و کاربران ترجیح می‌دهند انواع دیگر منابع اطلاعاتی الکترونیکی را به دلیل قابلیت جستجوی بهتر و سریع‌تر، و دسترس‌پذیری آسان‌تر در اولویت استفاده قرار دهند.

اکثر متخصصان اپیکو مقاله فارسی را به عنوان هفتمین اولویت در میزان استفاده قرار داده‌اند. دران. پی.دی بیشتر متخصصان رتبه‌ی ششم بیشترین استفاده، و در سایا اکثر متخصصان رتبه‌ی ششم و هشتم بیشترین استفاده (به صورت مساوی) را به این منبع اطلاعاتی اختصاص داده‌اند. اکثر متخصصان اپیکو و ان.پی.دی مقاله لاتین را به عنوان پرکاربردترین منبع مورد استفاده خود انتخاب کرده‌اند. و در سایا نیز اکثر متخصصان مقالات لاتین را به عنوان دومین منبع که بیشترین میزان استفاده را دارد برگزیده‌اند. به طور کلی میزان استفاده از مقالات لاتین به عنوان اولین انتخاب کاربران بیشتر از مقالات فارسی بوده است. مهم‌ترین دلیل این امر وجود منابع غنی دانش فنی در مقالات لاتین و ضعیف‌تر بودن مقالات فارسی در زمینه خودرو می‌باشد.

در هر سه مرکز اکثر متخصصان گزارش فنی را در مقام پنجم استفاده قرار داده‌اند که نشان می‌دهد میزان کاربرد این نوع منبع اطلاعاتی نسبتاً بالا است. اکثر افراد در هر سه مرکز سؤال در مورد اولویت استفاده از پایان‌نامه را بدون پاسخ گذاشته‌اند. دلیل این امر هم می‌تواند این باشد که دسترسی به پایان‌نامه‌های دانشجویی و بازیابی آنها کارچندان آسانی برای متخصصان مذکور نبوده و یا اطلاعات و دانش موجود در آنها کاربردی در مسائل پیش‌روی متخصصان ندارد.

اکثر افراد در هر سه مرکز سؤال در مورد اولویت استفاده از مواد دیداری و شنیداری را بدون پاسخ گذاشته‌اند. با توجه به کمبود این نوع منبع اطلاعاتی در کتابخانه‌های مورد

پژوهش این نتیجه چندان هم دور از انتظار نیست. اکثر متخصصان اپیکو و ان.پی.دی. استانداردهای فنی را به عنوان چهارمین اولویت در میزان استفاده مشخص کرده‌اند. در سایه بیشتر متخصصان رتبه‌ی دوم میزان استفاده را به این نوع منابع اطلاعاتی داده‌اند. این نتایج نشان می‌دهد که استانداردهای فنی و مهندسی از اهمیت نسبتاً بالایی در برآوردن نیازهای اطلاعاتی متخصصان مورد پژوهش دارند.

در مورد میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی نیز، اکثر متخصصان این پرسش را بدون پاسخ رها کرده‌اند. دلیل امر عدم دسترسی متخصصان و کارشناسان مراکز مورد پژوهش به پایگاه‌های اطلاعاتی می‌باشد. با کنار هم گذاشتن این اطلاعات، می‌توان این نتیجه را گرفت که هرچند مقالات لاتین از جمله منابعی است که بیشترین استفاده را دارد اما کارشناسان مورد مطالعه نه از طریق پایگاه‌های اطلاعاتی و نه از طریق نشریات به آن‌ها دسترسی ندارند. احتمالاً تأمین این نوع منابع اطلاعاتی بیشتر از طریق اینترنت و یا بانک مقالاتی که کتابخانه تهیه کرده است برآورده می‌شود.

در سایه اکثر کارشناسان نقشه فنی را به عنوان اولین و سومین (به طور مساوی) منبع که بیشترین استفاده را برایشان دارد معرفی نموده و در اپیکو و ان.پی.دی به شکلی یکسان اکثر کاربران میزان استفاده از آن را چهارم اعلام کرده‌اند. این نتایج نشان می‌دهد که نقشه فنی از جمله منابع اطلاعاتی پر استفاده در میان متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران می‌باشد.

اکثر کارشناسان هر سه مرکز کاتالوگ و بروشور را به عنوان آخرین منبع اطلاعاتی مورد استفاده معرفی نموده‌اند یا اساساً به این پرسش پاسخی نداده‌اند. در هر صورت این نتیجه نشان می‌دهد که میزان استفاده از بروشور و کاتالوگ در این مراکز بسیار کم است. استفاده بسیار کم از کاتالوگ و بروشور احتمالاً به دلیل آن است که اطلاعات موجود در آنها پاسخگوی نیازهای اطلاعاتی متخصصان نیست.

از برآیند اولویت‌های استفاده از منابع اطلاعاتی می‌توان نتیجه گرفت که متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران برای برطرف کردن نیازهای اطلاعاتی خود بیشتر از کتاب لاتین و مقاله لاتین استفاده می‌کنند. بعد از آن استاندارد، گزارش فنی، و

کتاب فارسی به ترتیب در رتبه‌های سوم تا پنجم قرار دارند. مواد دیداری و شنیداری از این نظر در رتبه آخر قرار دارند. اما بیگدلی (۲۰۰۷) به این نتیجه رسیده است که از میان انواع منابع، کتاب‌های فارسی بیشترین و نشریات لاتین کمترین منبع مورد استفاده مهندسان هستند. میزان رضایت متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران از کتابخانه‌های وابسته متوسط است. اما در پژوهش افراشته‌فرد (۱۳۸۴) تقریباً نیمی از پاسخ‌دهندگان میزان رضایت خود از کتابخانه را بین ۵۰-۷۵ درصد دانسته‌اند که نشان می‌دهد میزان رضایت متخصصان نسبتاً زیاد است.

متخصصان معتقدند که خدمات اطلاع‌رسانی کتابخانه در فرایند کاری آن‌ها تأثیر زیادی دارد. افراشته‌فرد (۱۳۸۴) نیز به نتایج مشابهی رسیده است.

نتایج نشان می‌دهد که پرکاربردترین روش تأمین اطلاعات در میان متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودرو جستجو از طریق اینترنت است. این نتایج نشان می‌دهد که امروزه کاربرد اینترنت آنقدر گسترش یافته است که اکثر متخصصان برای تأمین اطلاعات مورد نیاز خود از آن استفاده می‌کنند. اما در عین حال برای متخصصان، کتابخانه نیز همچنان پر کاربرد است و آنها برای تأمین اطلاعات مورد نیاز خود از آن نیز استفاده زیادی می‌کنند. همچنین استفاده از کتابخانه‌های تخصصی دیگر، کم‌کاربردترین روش تأمین اطلاعات در میان متخصصان مراکز تحقیق و توسعه است. این امر می‌تواند به این دلیل باشد که عموماً رابطه‌ی بین کتابخانه‌ای در ایران ضعیف است، و این کتابخانه‌ها نیز ارتباط بین کتابخانه‌ای رسمی و تعریف شده‌ای ندارند. بلکه بیشتر از روابط شخصی و ارتباطات دوستانه با کتابداران کتابخانه‌های دیگر، استفاده می‌کنند. در حالی که بیگدلی (۲۰۰۷) به این نتیجه رسیده است که مهندسان از میان کانال‌های دستیابی به اطلاعات، بیشتر از کانال‌های غیررسمی استفاده می‌کنند.

بیشتر متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودرو گاهی در استفاده از کتابخانه با مشکلاتی از قبیل کمبود تعداد منابع، روزآمد نبودن منابع، عدم آگاهی از وجود منابع، و محدود بودن ساعت کار کتابخانه روبه‌رو هستند. افراشته‌فرد (۱۳۸۴) نیز به نتایج نسبتاً مشابهی دست یافته است.

پیشنهادها

با توجه به یافته‌های پژوهش و مشاهدات پژوهشگر پیشنهادات زیر برای بهبود وضعیت کتابخانه‌های مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران ارائه می‌گردد. امید است که مسئولان و کتابداران محترم این کتابخانه‌ها با در نظر گرفتن این پیشنهادات در راستای بهبود وضعیت موجود کتابخانه‌ها گام بردارند.

۱. به دلیل آنکه بیشتر متخصصان مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودروی ایران بیشتر از منابع غیرچاپی و الکترونیکی استفاده می‌کنند، پیشنهاد می‌شود کتابداران محترم هنگام گسترش مجموعه خود توجه بیشتری به تهیه منابع الکترونیکی داشته باشند. همچنین بکوشند منابع چاپی موجود را به الکترونیکی تبدیل کنند.

۲. بر اساس نتایج به دست آمده در این پژوهش می‌توان گفت که خدمات گزینشی اطلاعات در کتابخانه‌های مورد بررسی، یا انجام نمی‌گیرد، و یا بسیار محدود و ناکافی است. بنابراین بهتر است کتابداران با گسترش خدمات گزینشی اطلاعات، متخصصان را از آخرین اطلاعات و رویدادهای صنعت خودرو مطلع سازند. به این روش اطلاعات متخصصان روزآمد می‌شود و آنها بیشتر به ارزش کتابخانه و نقش آن در فرایند کاری خود پی می‌برند.

۳. پیشنهاد می‌شود با تدوین خط مشی مدون مجموعه‌سازی و بررسی دوره‌ای انتشارات در زمینه‌ی صنعت خودرو پویایی مجموعه افزایش یابد. در بازدید از کتابخانه‌های مراکز تحقیق و توسعه صنعت خودرو مشخص شد که خرید منابع در این کتابخانه‌ها عمدتاً محدود به نمایشگاه کتاب است، در حالی که متخصصان صنعت خودرو همواره به اطلاعاتی جدید و روزآمد نیاز دارند تا بتوانند صنعت خودروی کشور را همگام با فناوری‌های روز دنیا پیش ببرند. همچنین کمبود تعداد منابع، و روزآمد نبودن منابع از جمله مشکلات مورد اشاره متخصصان بوده است، که با در نظر گرفتن این پیشنهاد تا حدی بهبود می‌یابد.

۴. بر طبق نتایج پژوهش حاضر یکی دیگر از مشکلات مورد نظر متخصصان عدم آگاهی از وجود منابع است. به همین دلیل تهیه و ارسال تازه‌های کتابخانه به صورت دوره‌ای، متخصصان را از وجود منابع باارزش موجود در کتابخانه آگاه می‌سازد و در وقت آنها

صرفه‌جویی می‌کند. همچنین این کار باعث افزایش استفاده و رضایت متخصصان از کتابخانه می‌شود.

منابع

افراشته‌فرد، فرشته (۱۳۸۴). «بررسی خدمات اطلاع‌رسانی در مراکز اطلاع‌رسانی و کنترل مدارک شرکت ایران خودرو و کتابخانه سایکو از دیدگاه کارشناسان این شرکت‌ها». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد، واحد علوم و تحقیقات تهران.

بنی‌اقبال، ناهید؛ علی‌کرمی، معصومه (۱۳۹۰). ارزیابی کتابخانه‌های صنعت نفت استان تهران با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران. *دانش‌شناسی*, ۴(۱۴), ۲۳-۴۶.

خادمی‌زاده، معصومه؛ خادمی‌زاده، شهناز؛ محمودی، پریسا. (۱۳۹۵). بررسی وضعیت کتابخانه‌های تخصصی وابسته به سازمان‌های دولتی منتخب شهر مشهد و مقایسه آنها با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران. *مطالعات کتابداری و علم اطلاعات*, ۲۳(۱۸), ۹۵-۱۱۸. doi: 10.22055/slis.2017.12023

رنجیری، علی (۱۳۸۶). «ارزشیابی شاخص‌های عملکرد کتابخانه تخصصی مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان مرکزی بر اساس استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال.

صباعی‌نژاد، زیور؛ حیدری، غلامرضا (۱۳۹۴). «پانزده تعریف از مدیریت اطلاعات». *مطالعات کتابداری و علم اطلاعات*. مقاله ۳، دوره ۲۲، شماره ۱۶، پاییز ۱۳۹۴، صفحه ۳۹-۵۸.

DOI: 10.22055/SLIS.2016.12034

مرادی‌مقدم، حسین (۱۳۸۶). «نقش کتابخانه‌ها در تحقیقات: تحول از نقش سنتی به نقش نوین در ارائه خدمات». *نما*. شماره اول دوره هفتم

مرکز تحقیقات و نوآوری صنایع خودرو سایپا، ۱۳۸۹. ۸ آبان ۱۳۸۹ بازیابی شده در:

http://www.airic-ir.com/history_f.htm

- ملائی، محمود (۱۳۷۳). «انتقال تکنولوژی در صنعت خودرو: تحقیقی بر عقاید (opinion)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت صنعتی، دانشگاه تربیت مدرس.
- ملکی، مهناز؛ شعبانی، احمد (۱۳۸۵). «بررسی وضعیت موجود کتابخانه‌های تخصصی استان اصفهان و ارائه راهکارهای مناسب»، فصلنامه کتاب، شماره ۶۵: ۴۹-۶۴.
- Al-Ansari, Husain. (2011). «Application of information and communication technologies in special libraries in Kuwait". Electronic library Volume: 29 [Issue: 4](#)
- Isfandyari-Moghaddam, Alireza; Sedehi, Maryam; Dehghani, Mozdeh; Nemati-Anaraki, Leila; Hasanzadeh-Dizaji, Elaheh. *Program: Electronic Library and Information Systems*, v47 n3 p220-238 2013.
- Bigdeli, Z. 2007. Iranian engineers' information needs and seeking habits: an agro-industry company experience. *Information Research*, [online] 12(2) paper 290. Available from: <http://InformationR.net/ir/12-2/paper290.html>].
- Du Preez, Madely 2008. *Information Needs and Information Seeking Behaviour of Consulting Engineers: A Qualitative Investigation*. Thesis for Master of Information Science, the University of South Africa.
- Murray, T. E. (2016). The Forecast for Special Libraries. DOI: 10.1080/01930826.2015.1124699